

Inhoud

Sylvain Cambreling	1
Multatuli en Toonkunst	2
Bestuurswisseling / Wie is wie	3
Napraten over de Hohe Messe	4
Over de Psalmensymfonie	5
In Memoriam	6
Nieuw koorlid / Sponsoring	7
Wie zijn wie	8
Uitmarkt / Laatste repetitie	9
Zingen in de Bazel / Oproep / etc	10

Voorwoord

Welkom bij de tweede ToniKA! Wij willen iedereen bedanken voor de enthousiaste reacties op het eerste nummer. Dat heeft de redactie goed gemotiveerd om weer een tweede nummer te produceren. Het was even lastig opstarten na de climax van de Hohe Messe, maar we zijn toch daadkrachtig met zijn allen weer een mooi nieuw seizoen ingestapt. Met een hoop spannende dingen op het programma: allereerst in oktober de Lyrische Sensatie in het Concertgebouw, waar wij samen met het NedPho de Psalmensymfonie zullen laten horen. De precieze invulling van deze avond is met mystiek omgeven. Het is iets met gedichten en iets met een eend, meen ik. En verder laten we ons, net als het publiek, verrassen. Mooi wordt het vast! Verder een nieuw fenomeen voor het Toonkunstkoor: zangworkshops. Een nieuw initiatief van Boudewijn, en de eerste is inmiddels achter de rug. Een hele zaterdag hielden wij ons in kleine groepjes bezig met "voice-blending" au méthode Boudewijnoise, ademen onder aanvoering van Sanne, en ar-ti-cu-le-ren in Wouter's Dixieland. Ongetwijfeld komt het de klank en daarmee de kwaliteit van ons koor ten goede.

Veel plezier met de ToniKA en reageren mag! Heeft u iets te zeggen, mooie foto's gemaakt, wilt u iets in de agenda zetten? Stuur het naar tonika@planet.nl

Namens de redactie,
Marlou Groot

Sylvain Cambreling: *dirigent van de Lyrische Sensatie*

Met de dirigent Sylvain Cambreling haalt het Nederlands Philharmonisch Orkest op 27 oktober een zeer belangrijk dirigent in huis. Cambreling behoort zonder twijfel tot de top van de hedendaagse Europese dirigenten. Hij staat in alle grote operahuizen en concertzalen van de wereld en dirigeert de meest toonaangevende orkesten. Hij staat bekend als een zeer creatief en ideeënrijk man.

De creatieve en onconventionele manier waarop hij bestaande partituren benadert komt het best tot uiting als hij opera's dirigeert. In 2001 werkte hij tijdens de Salzburger Festspiele samen met de Zwitserse regisseur Christoph Marthaler. In *Le Nozze di Figaro* verving hij in de recitatieven het klavecimbel door een synthesizer.

Cambreling (Amiens, 1948) studeerde trombone aan het Conservatorium van Parijs en begon zijn carrière als dirigent aan de Opéra Nouveau Lyon. In 1976 haalde Pierre Boulez hem naar Parijs waar hij gastdirigent werd van het Ensemble Intercontemporain. Vijf jaar later werd hij op verzoek van Gérard Mortier chef-dirigent / artistiek directeur van de Muntchouwburg in Brussel. In de tien jaar dat Cambreling in Brussel werkte ensceneerde hij veertig nieuwe operaproducties met dirigenten als Luc Bondy en Patrice Chéreau.

Begin jaren negentig werd hij chef-dirigent bij de Opera van Frankfort en begon zijn carrière als gastdirigent aan grote operahuizen zoals het Gran Teatre del Liceu in Barcelona, de Scala in Milaan, de Metropolitan Opera in New York en de Staatsoper in Wenen. Ook op festivals als Glyndebourne en Salzburg is hij regelmatig te vinden.

Cambreling is sinds 1999 chef-dirigent van het SWR Symfonieorkest van Baden-Baden en Freiburg. Hij beschikt over een repertoire

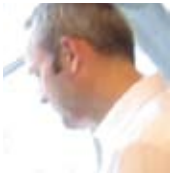
Foto: Marco Borggreve

dat reikt van barok tot Nieuwe Muziek: het omvat zo'n zeventig opera's en meer dan vierhonderd orkestwerken. Ook bij dit orkest doet hij van zich spreken door concerten te brengen waarin hij contrasterende maar toch aan elkaar verwante composities naast elkaar plaatst. Voorbeelden zijn Berlioz' *Damnation de Faust* samen met Schumann's *Szenen aus Goethes Faust* of composities van Haydn en Messiaen in één concert.

Zijn werk viel ook Ronald Vermeulen, manager artistieke zaken van het Nederlands Philharmonisch Orkest op. Vermeulen: "Met het orkest van de Südwestfunk doet hij zeer interessante dingen. Ik heb hem destijds in Parijs opgezocht waar hij *La Traviata* dirigeerde. Ik heb hem ons idee voor *De Lyrische Sensatie* voorgelegd en hij bleek geïnteresseerd. Hij is daarna in Nederland geweest en heeft ons orkest beluisterd toen we met *De Nederlandse Opera Dr Atomic* van John Adams brachten in het Muziektheater. Dat vond hij goed."

Cambreling is door het blad *Opernwelt* twee maal tot dirigent van het jaar benoemd (1993/94 en 2000). Hij is onderscheiden met de Europese dirigentenprijs voor zijn betrokkenheid met de hedendaagse muziek en is hoogleraar aan de Universiteit van Mainz.

Stef Lokin

Multatuli en de Toonkunst

Dit najaar verscheen de derde, herziene en geactualiseerde druk van het boek *Helaas, ik ben 'n Amsterdammer* van de hand van ons koorlid Jos van Waterschoot. Het is een literaire wandeling door het Amsterdam van Multatuli (pseudoniem van Eduard Douwes Dekker 1820-1887). Jos neemt de lezer aan de hand van Multatuli's biografie en citaten uit zijn werk mee door het negentiende eeuwse Amsterdam.

Jos is sinds 1989 conservator van het Multatuli Museum in de Korsjespoortsteeg in Amsterdam en redacteur van het tijdschrift *Over Multatuli*. De verschijning van deze nieuwe druk was aanleiding om Jos vijf vragen voor te leggen.

Van je boek is een derde, geactualiseerde uitgave op de markt gebracht. Wat moest geactualiseerd worden?

Adressen. De Bibliotheek Bijzondere Collecties van de UB Amsterdam is ineens op de route komen te liggen bijvoorbeeld. In die bibliotheek, waar ik overigens conservator strips ben, worden de handschriften van Multatuli bewaard. Dat is de moeite van het vermelden waard en dat heb ik toegevoegd. Verder was er een snackbar waar ik naar verwijs verdwenen. Dat soort zaken moet je herzien, ik zou bijna zeggen 'updaten', maar dat is geen Nederlands.

Douwes Dekker had een haatliefde verhouding met Amsterdam. Waar bestond die uit? Kun je een paar voorbeelden geven?

Hij vond alles mooi aan de stad, de grachten, de huizen, de sfeer vooral. Het was de liefde voor de stad waar hij de eerste achttien jaren van zijn leven woonde en misschien was het voor hemzelf niet eens zo heel duidelijk wat hij nu precies voor prettige gevoelens koesterde. In zijn boek *Woutertje Pieterse* deed hij niets liever dan allerlei bijzonderheden en eigenaardigheden van zijn stad aan de lezers voorleggen. Hij vond alleen dat in die prachtige stad de verkeerde mensen woonden: kooplui, profiteurs, uitbuiters. Dat waren de mensen met handelscontacten met Indië waar hij zolang de uitbuiting had moeten aanzien. Vandaar dat 'Helaas' in de titel. Het imago van de Amsterdammer was door zijn eigen toedoen twijfelachtig geworden. Dat vertegenwoordigt dus die 'haat'-kant van de verhouding.

Zijn de werken van Multatuli voor de 21- eeuw nog actueel? Wat kunnen we van hem leren?

Multatuli is zeer actueel. Veel van wat hij over de politiek zegt bijvoorbeeld of over de volksaard van de Nederlander is nog steeds maar al te waar. Ik ben steeds weer onder de indruk van het feit dat Multatuli meer dan 100 jaar geleden waarnemingen deed die een soort eeuwigheidswaarde blijken te hebben. Dat geldt voor zijn *Max Havelaar* waarin hij feitelijk een lans breekt voor economisch eerlijker verhoudingen met de derde wereld. Zie de *Max Havelaar-koffie*. Maar ook op politiek en filosofisch vlak is er heel veel bij Multatuli te halen. In deze tijd van ontlezing is het alleen wel lastig de lezers te vinden. Omgekeerd is over Multatuli voor de lezers steeds meer op het internet te vinden.

(zie: www.multatuli-museum.nl).

Hoe verhielde Douwes Dekker zich tot de toonkunst? Heeft hij zich erover uitgelaten? Was hij muzikaal?

Enkele jaren geleden heb ik daarover in ons koorbladje een artikel geschreven wat uiteindelijk ook in het landelijke tijdschrift van de Maatschappij is beland. Ik zou het iedereen willen aanbevelen. Maar even kort samengevat: hij had niet zoveel met muziek en bezocht zelf het liefst vaudeville-theaters. Toen hij ooit een beroemd pianist uit die tijd zag optreden schreef hij daar naderhand over: die man zou door zijn vingervlugheid veel geld kunnen verdienen als zakkenroller. Typisch Multatuli trouwens, altijd in voor een lolletje.

Kende Douwes Dekker de Doopsgezinde Kerk aan het Singel?

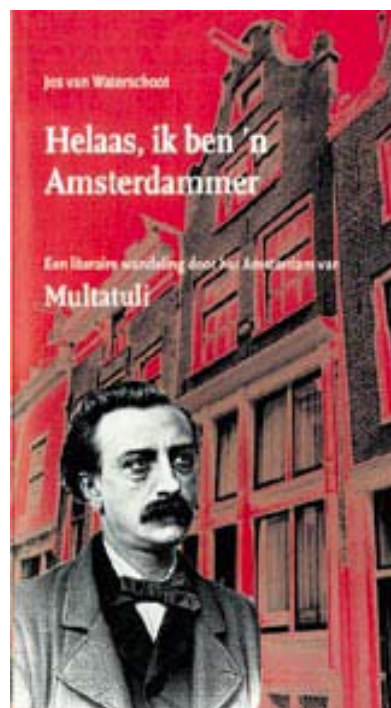
Dat moet wel, want zijn familie was doopsgezind. Hij is er dus ongetwijfeld wel eens geweest. Omdat hij naar Indië ging is hij nooit toetreden. Daar werd hij katholiek toen hij verliefd werd op een katholiek meisje. Maar uiteindelijk is hij bekend geworden als een van de voormannen van de vrijdenkerij. Hij was een verklaard atheïst bij zijn dood, vandaar ook zijn crematie. Wist je dat hij de eerst gecremeerde Nederlander uit de geschiedenis is?

Stef Lokin

Jos van Waterschoot

Helaas, ik ben 'n Amsterdammer. Een literaire wandeling door het Amsterdam van Multatuli.

Uitgeverij Bas Lubberhuizen E 10,95

Dag Fréan,

foto: Pose for Rose

Tijdens de laatste algemene ledenvergadering in juni vond er een wisseling in het Dagelijks Bestuur van het Toonkunstkoor plaats. Daarbij trad Fréan Visscher af als voorzitter, en werd zij opgevolgd door Patrick Ploum, voorheen penningmeester.

Het bestuur van TKA wordt gevormd door het Algemeen Bestuur (AB) en het Dagelijks Bestuur (DB). Het AB wordt gevormd door twee leden uit elke stemgroep en twee muziekcommissarissen. Voorts zijn er nog enkele commissies ter ondersteuning van het bestuur: de artistieke commissie, de commissie subsidies, en de commissie sponsorwerving. In deze laatste commissie zit in principe ook iemand van het DB..

Fréan was voorzitter van het DB sinds juni 2003, en vervulde deze post met verve. Eerst als 'duobaan' met Antoinette van Nierop en na een half jaar als een één'vrouws'klus, waar heel wat werk aan vast zat. Op dat moment was Patrick Ploum zo'n half jaar actief als penningmeester en samen kregen zij veel werk te verstouwen. Er moesten per direct een nieuwe dirigent én een nieuwe pianist gezocht en benoemd worden, alsmede een assistent-dirigent. Er was weinig – op papier – geregeld voor wat betreft logistiek, er was geen beleidsplan en er bestond geen bestuursprofiel. En dan was er het 175-jarig bestaan, waaraan uiteraard een jubileumviering vast zat.

Het lukte Fréan, dankzij haar uitgebreide netwerk, een Comité van Aanbeveling samen te stellen, echter niet nadat ook hiervoor eerst een profiel, passend bij het imago van TKA (een amateurkoor met professionele ambities) was opgesteld. Passend bij datzelfde imago werden het huidige logo en de huisstijl ontworpen (ontwerp: Erwin Reijs). Groot probleem was steeds de bezetting van het DB, met name de post van secretaris, die aanvankelijk door Willemien Booster en daarna met veel enthousiasme werd vervuld door Sara Pleyte. Helaas moest ook zij wegens persoonlijke omstandigheden deze functie neerleggen en het 'oude' bestuur moest, roeiend met de riemen die zij had, de hiaten zien te overbruggen. Hierbij was de hulp van het Algemeen Bestuur onontbeerlijk en steeds weer bleek de grote inzet van de andere bestuursleden en de bereidheid om overal waar nodig in te springen.

Fréan's motivatie om het voorzitterschap zo lang vol te houden (oorspronkelijk zou zij het hooguit één seizoen doen) is de overtuiging geweest dat TKA organisatorisch structureel op een hoger plan gebracht kon worden. Dankzij de steun van velen is dit gelukt.

Fréan heeft nu meer tijd voor kinderen en kleinkinderen, verre reizen, schilderen, museumbezoek en haar verplichtingen bij andere besturen. Ze geniet van de zanglessen van Ruth Carasso (sinds de 'Hohe Messe' ook lid van het koor) en ze hoopt door veel te studeren nog een tijdje bij TKA te kunnen blijven zingen. Haar motto: een dag niet gezongen is een dag niet geleefd.

Wij bedanken Fréan voor al het goede werk dat zij heeft verzet in haar functie als voorzitter, en wensen Patrick veel succes in zijn nieuwe rol!

Nelleke Reijs

... Hallo Patrick!

Wie is wie?

MAARTEN REUVERS
BAS
LID SINDS 2006

Zong je bij een koor voordat je bij Toonkunstkoor kwam?

Hiervoor zong ik bij Vocaal Ensemble Col Canto.

Wat is het mooiste concert (van TKA) dat je hebt meegemaakt?

De eerste keer Mathhaus Passion in het concertgebouw was natuurlijk te gek. De Hohe Messe vond ik eigenlijk nog mooier om te doen omdat we dat met z'n allen van voor af aan hebben ingestudeerd.

Welk stuk zou je met je met het koor nog (weer) eens willen zingen?

Ik zou de Carmina Burana nog wel eens willen zingen. Die hebben jullie uitgevoerd vlak voordat ik bij het koor kwam.

Welk lied ken je uit je hoofd?

Locus Iste (oftewel de lokettiste zoals iemand uit mn vorige ensemble het noemde) van Bruckner.

Wat is de laatste cd die je hebt gekocht?

Ik heb al heel erg lang geen cd's meer gekocht. Naast wie zou je graag in het vliegtuig willen zitten en waarheen?

Inmiddels ben ik alweer thuis, maar op het moment dat ik deze vraag las wilde ik graag naast m'n collega's zitten in het vliegtuig terug naar Nederland. Deze zomer heb ik vijf weken in Japan gewerkt, (spiegeltent bouwen op twee festivals), met een weekje vakantie tussendoor.

Welk tv- of radioprogramma wil je niet missen?

House vind ik een leuke serie. Voor de rest volg ik niet zo veel.

Welke internetsite heb je deze week meer dan drie keer bezocht?

www.hotmail.com

Welk restaurant kun je ons aanbevelen?

Een sushi restaurant in Tokyo waarvan ik de naam in het Japans op een visitekaartje heb staan. Beetje uit de buurt misschien, maar mocht iemand er een keer heen gaan, dan hoor ik wel.

Doe je nog iets anders met muziek?

Gitaar spelen.

Wat vind je leuk aan TKA?

Goede dirigent, orkesten en concertzalen.

Vertel eens iets verrassends over jezelf?

Voordat ik klassiek ging zingen was ik zanger in een rockbandje.

Even napraten *De Hohe Messe van Bach*

Het lijkt alweer zo heel lang geleden, met een lange en koele zomer ertussen, maar ongetwijfeld herinnert iedereen zich nog onze memorabele uitvoering van Bach's Hohe Messe in het Muziekgebouw aan 't IJ op 25 mei jongstleden.

Maanden van keihard repeteren, eindeloos nootjes herhalen, meezingen met de oefencd's en onrustige dromen waar de coloraturen maar door en door bleven dreinen hadden resultaat gehad: de muziek zat er (over het algemeen genomen) goed in. Ook de sfeer was prachtig: goede samenwerking en eenheid tussen dirigent en koor, uitermate hoge concentratie bij alle concertanten en (dus?) een mooie uitvoering voor een tevreden publiek.

Antoinette van Nierop (alt): "Die prachtige stem van Helena Rasker ontroerde mij zo, dat ik wel eens vergat krachtig in te zetten (een enkel keertje maar hoor). Wat een natuur-talent! Boudewijn was zo inspirerend dat hij ons allen daarin meenam, hij was in topvorm, wij deden het echt met z'n allen. Jammer toch dat dat alleen op zo'n uitvoering zo werkt. Ik heb zelf heerlijk gezongen en doe dat nog steeds..... fijn dat het nog op het programma staat!"

Wouter, onze repetitor die ons met engelengeduld en ijzeren discipline door de vele noten had geloodst, noemde het na afloop een "verschrikkelijk goed concert, waar je als koor heel trots op mag zijn."

Alexander Brink (bas): "Ik vond het een mooi concert, zoals velen denk ik. Het goed slagen van de dynamieken en de andere effecten waarop we lang gerepeteerd hebben vond ik erg leuk en het geheel hield ook een mooie spanning, wat maakt dat het concert zelf je nog langer bijblijft. En het helpt voor de concentratie bij publiek en uitvoerenden. Helena Rasker schitterde in het Agnus Dei op haar best en de hoornpartij blijkt een waarlijk 'pièce de résistance'. Het orkest speelde qua niveau soms toch wat wisselvallig. Zeker met oude instrumenten hoor je dat nog eerder. De zaal had iets droogs, maar was goed, zij het niet zo goed als eerder beschreven in de media, naar mijn bescheiden mening. Het publiek was, zoals gezegd, erg geconcentreerd en daarom vrij stil. Dat is altijd erg prettig. Kortom, een belevenis en het werk zelf hoop ik nog vaak te mogen uitvoeren. Een echt hoogtepunt uit de muziekgeschiedenis!"

Ook Boudewijn was meer dan tevreden. Tijdens de repetitie na het concert bekende hij dat geen wens onvervuld was gebleven. Hij was blij dat we het met zijn allen hebben aangedurfd. "Het elan spatte eraf", aldus Boudewijn, die het al met al een "zeer bijzondere avond" had gevonden.

Marlou Groot

Als een *Puppet on a String* Impressie Hohe Messe van een mezzo

's Morgens op mijn balkonnetje keek ik naar de overkant. Ja, ik kom er aan... niet als toehoorder, maar vandaag als zanger. Om half vijf dook ik onder de douche, trok mijn koorpak aan en liep naar de pont, overgeveren en teruggelopen maar dan aan de zuidelijke Y-oever, naar het Muziekgebouw aan 't Y.

Feest! Dit wordt feest, hoop ik.

De eerste maat van de Hohe Messe is het moeilijkst, zonder voorspel meteen op top wat betreft concentratie en energie. En dan die drie solonootjes voor de mezzis. Hoe krijg ik het voor elkaar? Als ik vol verwachting naar Boudewijn kijk, ontwaar ik opeens achter hem in de zaal een oude bekende die ik, zacht uitgedrukt, nou niet direct tot mijn beste vrienden reken. "OK mannetje, ik zal jou eens een poepie laten ruiken!" En mijn concentratie was daar.

Of ik genoten heb? Ik voelde me als een "puppet on a string" hangen aan Boudewijns handen. Ik zwierde mee met al zijn bewegingen van ingetogen, mezzopiano, diminuendo of fortissimi en terug. Boudewijn genoot. Dat was hem aan te zien en ik genoot mee.

In december had ik mezelf een iPod cadeau gedaan en daar de oefen-cd met de Hohe Messe op gezet. Waar ik ging of stond, dat ding zat op mijn kop. In de buurt begonnen ze al aan me te twijfelen. Op de pont keken ze verstoord achterom als ik weer eens te luid meezong. Ik werd er zelf beroerd van, het kwam letterlijk mijn oren uit, maar het was de enige manier voor mij om het stuk in mijn lijf te krijgen. Wat ben ik er nu achteraf blij mee!

Tijdens het concert sloeg het angstzweet soms toe als ik me ervan bewust werd dat ik niet eens meer wist waar we waren. Maar de nootjes kwamen allemaal vanzelf. Het boek was er alleen nog voor de aantekeningen. Eerlijkheid gebiedt mij te melden dat er vier maten zijn die ik er nooit ingekregen heb, die heb ik dan ook geplaybackt. Na de pauze waren de zenuwen vertrokken en heb ik met volle bewustzijn genoten van dit samen muziek maken. Want dat was het voor mij; echt samen en echt muziek.

Ik stond naast een eerste sopraan en wij hebben heerlijk samen tweestemmig gezongen. Ik stond ook heel mooi achter de fluiten en kon me overgeven aan de prachtige soli van de instrumenten. En dan de schrik van de een na laatste bladzijde.....nee het is niet waar, het is bijna afgelopen. Vreugde en verdriet strijden om de voorrang. Vreugde heeft natuurlijk gewonnen.

Feest, en zo was het.

Jeanette Loeb

Het zingen van psalmen gesymfoniseerd over de Psalmensymfonie

Stravinsky schreef zijn psalmensymfonie in 1930 op verzoek van dirigent Serge Koussevitsky ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van het Boston symfonieorkest. Stravinsky's opdracht aan dit orkest begint met "Cette Symphonie composée à la gloire de Dieu...." Vier jaar daarvoor, in 1926, was hij toetreden tot de Russisch-orthodoxe kerk; zijn eerste religieuze werk, het Pater Noster, schreef hij in dat jaar.

De psalmensymfonie getuigt van zijn behoefte zijn geloof uit te dragen en eer aan God te betuigen. De Latijnse teksten van de drie delen zijn ontleend aan de psalmen. In het eerste deel, Exaudi orationem meam, Domine, vraagt de gelovige aan God om zijn smeekbeden te verhoren. De tekst is afkomstig uit psalm 39 die bestaat uit een bede om berusting en om hulp.

De tekst van het tweede deel, Expectans expectavi Dominum (ik wachtte geduldig op de Heer) is ontleend aan psalm 40. In deze psalm is de gelovige vol verwachting van alles wat de Heer voor hem zal betekenen. Stravinsky meldde over dit deel dat hij hierin van al zijn composities het meest onverhuld gebruik heeft gemaakt van muzikale symboliek. "Het bestaat uit een omgekeerde piramide van fuga's, die begint met een louter instrumentale (fuga), met een beperkte toonumfang en waarin alle solo-instrumenten optreden. Het volgende en hogere stadium van de omgekeerde piramide is de vocale fuga, die met instrumentale ondersteuning wordt ingezet; daarna zingt het koor a capella."

Het slotdeel is afkomstig uit psalm 150, die bestaat uit één lange lofprijzing op de Heer. "Het allegro in Psalm 150 is geïnspireerd op een beeld van Elia's tweespan die naar de hemel opklimt; nooit eerder heb ik iets zo letterlijk geschreven als de triolen voor hoorns en piano die de paarden en de wagen moeten verbeelden", aldus Stravinsky.

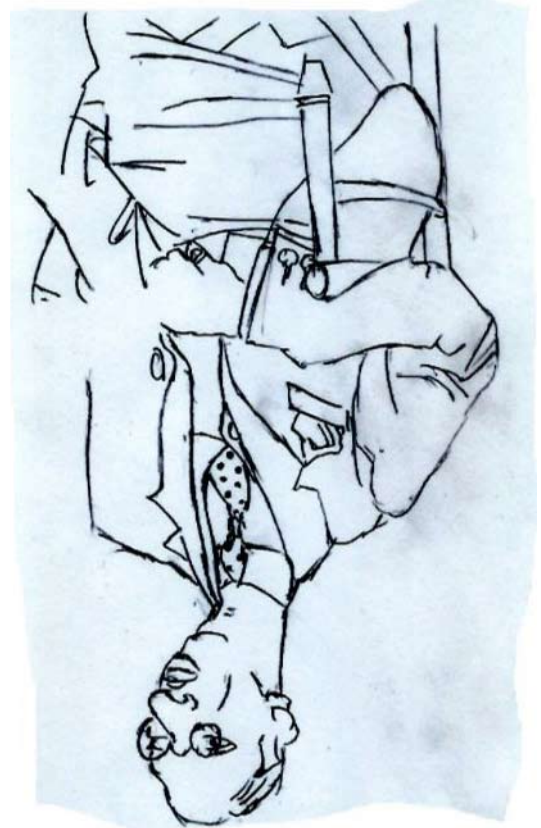
Over Stravinsky's beweegredenen om violen en altviolen weg te laten zijn de bronnen niet eenduidig. Eén bron meldt dat Stravinsky de psalmteksten beschouwde als "gedichten vol exaltatie, maar ook vol boosheid en godgerichtheid." Als reactie daarop componeerde hij er muziek bij waaruit de zelfexpressie is gebannen ten gunste van nederige devotie. Het resultaat is een strenge klankwereld, hetgeen deels bereikt wordt door 'warm klinkende' instrumenten als viool, altviool en klarinet uit het orkest te verbannen. Een andere bron maakt eenvoudig gewag van het opmerkelijke ontbreken van viool en altviool; deze worden effectief vervangen door het koor.

Stravinsky's psalmensymfonie bestaat uit drie delen, waar de negentiende-eeuwse symfonie er gewoonlijk 4 bevat. Het was ook niet zijn intentie zich te conformeren aan de regels daaromtrent. Integendeel. Hij besloot om 'een organisch geheel' te creëren zonder zich te conformeren aan de gebruikelijke vorm,

waarbij hij wel de ordening wilde gebruiken die de symfonie van de suite onderscheidt. Al eerder had hij een afwijkende symfonie geschreven, de 'Symfonie van blaasinstrumenten'. Met deze benaming, Symfonie van, en niet voor blaasinstrumenten, benadrukte hij de oorspronkelijke betekenis van het woord symfonie, te weten het 'samenbrengen van verschillende instrumenten met als doel een klank als één geheel voort te brengen'.

En in dit verband merkt Stravinsky op dat zijn psalmensymfonie geen werk is waarin hij ook nog wat ruimte heeft gemaakt voor het zingen van psalmen: "Integendeel, juist het zingen van psalmen heb ik gesymfoniseerd." Geheel in lijn met die doelstelling is zijn keuze van een vocaal en instrumentaal ensemble "waarin beide elementen met elkaar in evenwicht zijn en geen van de twee de ander mag overheersen."

Aja Leemans

Stravinski upside down
van internet

In Memoriam

Ernst Haefliger

1919–2007

De grote Zwitserse tenor Ernst Haefliger was in de jaren 50-60 van de vorige eeuw een goede bekende van Toonkunstkoor Amsterdam. Hij was vaak solistisch in Amsterdam te horen.

Van 1953 tot 1972 zong hij maar liefst 20 keer in de uitvoeringen van de Matthäus Passion door het Concertgebouworkest onder leiding van Eduard van Beinum, Anton van der Horst en Eugen Jochum (vanaf 1961 jaarlijks) de Evangelist op onnavolgbare wijze: "Een betere Evangelist laat zich momenteel waarschijnlijk niet denken: stem en voordracht vormen een prachtig geheel", schreef de Volkskrant al in 1953.

In 1949 en 1950 had hij al de tenoraria's gezongen naast de Evangelist van Peter Pears, en in 1969 zong hij zelfs Evangelist en aria's toen hij de zieke ariatenor John Wakefield verving! Naast hem werd de Christuspartij gezongen door achtereenvolgens Laurens Bogtman, Heinz Rehfuss en Barry McDaniel. Ook Erna Spoorenberg, Annie Hermes, Marga Höffgen en David Hollestelle waren in die jaren vaak van de partij.

In mijn jonge jaren heb ik hem meerdere malen in Amsterdam en Den Haag gehoord en zijn verzorgde, maar ook indringende, vertellende stijl is mij steeds bijgebleven. Toen in 1972 een einde kwam aan de traditie van de jaarlijkse uitvoering van KCO en TKA was dat ook het einde van de samenwerking.

Maar hij werkte niet alleen mee aan de uitvoeringen van de Matthäus Passion. In de jaren 1948–1965 zong hij ook de tenorsoli in de Johannes Passion, de beide Haydn oratoria, Verdi's Requiem en in de Mis in As van Schubert. Daarnaast zong hij tussen 1948 en 1964 maar liefst 7 keer de tenorsolo in Beethoven's 9e symfonie (in die jaren werd nog aan het eind van het seizoen door het KCO een jaarlijkse Beethoven-cyclus gegeven!), natuurlijk steeds met TKA als koor. Ook aan enkele werken van tijdgenoten werkte hij mee: in 1948 aan Frank Martin's In Terra Pax (wanneer zingen wij dat nog eens?) en in 1951 aan het Stabat Mater van Rudolf Mengelberg. Eén uitvoering heb ik nog niet genoemd.

In 1956 vierde Eduard van Beinum zijn 25-jarig jubileum als dirigent van het KCO. Tijdens het jubileumconcert werd het grootse Te Deum van Alphons Diepenbrock uitgevoerd door KCO, TKA en de solisten Erna Spoorenberg, Nan Merriman, Ernst Haefliger en Laurens Bogtman. Gelukkig bestaat hiervan nog een cd-opname in de aan Eduard van Beinum gewijde KCO-box.

Philips heeft met Ernst Haefliger als Evangelist de Matthäus- en Johannes Passion ook op de plaat uitgebracht, door het KCO onder leiding van Eugen Jochum; daar worden de koorpartijen (helaas!) gezongen door het Groot Omroepkoor. Maar de beroemdste opnamen van Ernst Haefliger met het KCO zijn wel de opnamen (o.l.v. Van Beinum en van Jochum) die hij maakte van Mahler's Lied von der Erde, beide keren met de onnavolgbare Nan Merriman als prachtige altsoliste.

Hij zong in de wereldpremières van grote werken van zijn landgenoot Frank Martin: Le vin herbé (1942), In terra pax (1945) en Golgotha (1949). Haefliger zong de Evangelist over de gehele wereld, waaronder voor Karl Richter. Naast zijn glansrijke loopbaan als concertzanger was had hij ook een belangrijke operacarrière. Vooral in Duitsland was hij een gevierde Mozarttenor. Hij werkte mee aan veel plaatopnamen.

Tot op hoge leeftijd gaf hij liederenavonden, onder anderen met zijn zoon, de pianist Andreas. Met Jörg Ewald Dähler op Hammerflügel nam hij in de 80-er jaren nog de grote Schubertcyclus op CD op. De laatste jaren van zijn leven gaf hij veel les (in München) en masterclasses over het gehele wereld. Hij stierf in Davos, op 17 maart 2007.

Theo Laceulle

Bronnen:

1. "Een huivering van eerbied. Het Toonkunstkoor Amsterdam zingt 100 jaar de Matthäus Passion" Trouw, Amsterdam 1999
2. Guus Hofman-Allema "Geestdrift en muzikale zin" De Berk Overveen 2005
3. Internet

In Memoriam

Hubertien Siemerink-Hermans

In de zomervakantie, op 7 augustus, is Hubertien Siemerink-Hermans overleden. Zij was de echtgenote van onze bas Jos Siemerink. Hubertien was al geruime tijd ziek. Ze is 58 jaar geworden.

Hubertien Hermans was als historica verbonden aan de afdeling sociale geneeskunde van het Academisch Medisch Centrum. Enkele maanden voor haar overlijden heeft zij haar proefschrift kunnen afronden. De handelseditie ligt in de boekwinkel onder de titel 'Een monster loert. De historische volksgezondheidsaffecties uit de eerste helft van de 20e eeuw' (Amsterdam 2007)

Hubertien was een trouw bezoeker van onze concerten. Zo was ze in mei in het Muziekgebouw aan 't IJ waar we de Hohe Messe zongen. Ondanks de zomervakantie waren er zo'n vijftien leden en oud-leden aanwezig op De Nieuwe Ooster aan de Kruislaan waar Hubertien op 13 augustus begraven werd. Wij wensen Jos en zijn kinderen Arthur en Else alle mogelijke sterkte toe.

Stef Lokin

Sponsoring

Welke culturele instelling die kwaliteit wenst te leveren, kan het in deze tijd nog zonder sponsors stellen? Juist. Ook TKA heeft sponsors nodig. Om deze te vinden zouden wij graag de hulp ingeroepen van elk TKA-lid. Denk nu niet meteen: "Maar ik weet niets of niemand"! Heus, dat zou best nog eens mee kunnen vallen! Wellicht werk je in een bedrijf of instantie, die een potentiële sponsor zou kunnen zijn, of misschien werkt er een familielid of vriend(in) in een dergelijk bedrijf. Denk hierbij aan functies als hoofd marketing/PR, hoofd personeelszaken e.d. Denk ook eens aan contacten als je verzekeraar, je bank, je makelaar, je hypotheekverstrekker, je notaris of advocaat, je rotary- of lionsclub. Kijk eens rond op je sportclub; interessante leden?

Geen argumenten om TKA aan te prijzen voor sponsoring? Wat dacht je van:

- TKA is het oudste koor van Amsterdam;
- TKA is een van de eerste vijf koren van de Maatschappij tot Bevordering van de Toonkunst;
- Als enige amateurkoor wordt het TKA door beroepsorkesten uitgenodigd;
- TKA heeft een roemrijk, Amsterdams verleden;
- TKA heeft een jarenlange traditie van de uitvoering van de Matthäus-Passion op Goede Vrijdag in het Concertgebouw: veel trouwe bezoekers kopen hier traditiegetrouw ieder jaar een kaartje voor;
- TKA is een koor dat niet alleen op zijn roemrijke lauweren rust, maar volop in het heden staat en zich voortdurend ontwikkelt.

Wat zou je de potentiële sponsors in het vooruitzicht kunnen stellen?

- bij een bedrag van € 500 per jaar/seizoen: recht op 6 plaatsen tijdens één concert (uitgezonderd de MP);
- € 1.000 per jaar/seizoen: recht op 12 plaatsen per seizoen, waarvan max. 6 voor de MP, alsmede vermelding in de programmaboekjes;
- € 2.500 per jaar/seizoen: recht op 26 plaatsen per jaar waarvan max. 12 voor de MP, alsmede vermelding in de programmaboekjes;
- € 5.000 per jaar/seizoen: recht op 50 plaatsen per jaar waarvan max. 30 voor de MP, alsmede 'n advertentie met logo in de programmaboekjes;

Het is ook mogelijk om een inleiding te organiseren voor sommige concerten. Dus koorleden: op zoek naar die sponsors!

Heb je een potentiële sponsor in gedachten, of heb je iets of iemand weten over te halen ons te sponsoren? Laat dat dan subiet weten aan ondergetekende, in persoon of via ons mailadres

tonika@planet.nl

Nelleke Reijs

Welkom:

Ruth Carasso

Een van onze nieuwe leden van het afgelopen half jaar is Ruth Carasso, die bij de tweede sopranen meezingt.

Toen Ruth Carasso van haar leerlingen hoorde dat Toonkunstkoor Amsterdam de Hohe Messe ging uitvoeren, dacht ze direct: wat zou ik DIE graag weer eens zingen! En zo kwam ze bij TKA, afgelopen voorjaar, oorspronkelijk als versterking van de sopranen. Het koor maakte zo'n prettige indruk op haar, dat ze besloot te blijven. Ruth: "Mijn eerste indrukken van het koor zijn enorm positief. Er heerst een vriendschappelijke en ontspannen sfeer tussen de koorleden. Verder is het voor mij erg belangrijk om nog iets te kunnen leren van een dirigent – wat buiten kijf staat in dit geval. Verder maakte ook de perfecte organisatie van de Hohe Messe indruk – gewoon professioneel."

Ruth heeft een indrukwekkende muzikale achtergrond: ze speelde van jongs af aan viool, en heeft conservatorium AMV gedaan, met de viool als bijvak. Ze speelde in van allerlei orkesten en ensembles, totdat ze ging zingen. Op haar 42e deed ze staatsexamen solozang, waarvan ze zelf zegt: "het leukste en beste examen dat ik ooit gehaald heb". Daarna ging ze aan de slag als solist, en gaf gedurende 20 jaar concerten met pianiste Janny Lobbezoo. Vaak met een instrumentalist erbij of met verteller Joop Keesmaat. In april van dit jaar gaf ze haar laatste soloconcert. "Ik vind het prima zo."

Koorervaring deed ze onder andere op in het semi-professionele koor Capella Carolina in Nijmegen. Dat is het laatste koor waar ze in zong, en waarmee ze 16 jaar geleden de Hohe Messe uitvoerde. Daarnaast geeft ze ook zangles aan een uiteenlopende verzameling leerlingen: naast 2- en 3-jarigen (waaronder haar 2 kleinkinderen), telt ze ook onze eigen Gerda, Kees en Fréan onder haar leerlingen. Ik heb maar niet geïnformeerd naar het verschil in kwaliteit tussen die twee groepen!

Ruth is 4 jaar geleden naar Amsterdam verhuisd en woont met veel plezier aan de Leliegracht, samen met man Marino, waarmee ze al 42 jaar samen is en die naar het schijnt heerlijk kan koken. Ze past 1 dag per week op haar 2 kleinkinderen en zorgt ook nog voor haar moeder van 88 jaar. De kleinkinderen zijn van haar dochter, haar andere dochter reist de hele wereld over.

We heten Ruth van harte welkom bij het koor en wensen haar veel zangplezier!

Marlou Groot

Wie is wie?

WYTZIA DE SAVORNIN LOHMAN
ALT
LID SINDS SEPTEMBER 1989

Zong je bij een koor voordat je bij Toonkunstkoor kwam?

Ik zong op school tenor in de Lucaspassion. Mijn echte koorcarrière begon bij Bep Ogterop in het Haarlems Operakoor, daarna ben ik overgestapt naar haar Amsterdams Operakoor. Toen een paar jaar bij KCOV Amsterdam onder Martin Kamminga: we wonnen met Vaughan Williams een prijs voor het meest gewaagde programma voor een amateurkoor! Daar leerde ik Katja Rotte kennen, die mij introduceerde bij TKA.

Wat is het mooiste concert (van TKA) dat je hebt meegemaakt?

Deutsches Requiem met Haenchen. Ik geloof het tweede van een serie van drie. Hij had in diezelfde dagen geloof ik de generales van de Ring te dirigeren en kon niet anders dan doodmoe zijn. Hij was fabelachtig: ik zag hem groeien tijdens het concert. Hij dwong ons met zijn lichaam en uitstraling te zingen wat hij wou horen.

Welk stuk zou je met het koor nog (weer) eens willen zingen?

Reguiem van Verdi

Welk lied ken je uit je hoofd?

'Aanhoort het noodlot fel en wreed...'
(lied zonder muziek)

Welke film zag je het laatst in de bioscoop en welke moet iedereen zien?

Das Leben der Anderen

Welk boek ligt op je nachtkastje en welk boek moet iedereen lezen?

Chris van der Heijden, Grijs verleden. Nederland en de Tweede wereldoorlog. Imre Kertész, Onbepaald door het lot.

Naast wie zou je graag in het vliegtuig willen zitten en waarheen?

Naast Marijke, naar New York of Bali, ongeveer overal heen wel. 'Helaas' wordt het dit jaar Guatemala.

Welk tv- of radioprogramma wil je niet missen?

(Vaak) Buitenhof.

Welke krant lees je?

Volkskrant en NRC.

Welke internetsite heb je deze week meer

dan drie keer bezocht?

www.picturefactory.nl

Welk restaurant kun je ons aanbevelen?

De Heren van Leeuw in Utrecht.

Doe je nog iets anders met muziek?

Altviool. Vanaf mijn zevende begonnen met viool, in mijn studententijd overgestapt op altviool. ik speel al 29 jaar in hetzelfde strijkkwartet.

Wat vind je leuk aan TKA?

Zingen, dat ik elk jaar nog vooruitga en dat er zoveel aardige mensen meedoen.

En minder leuk?

De te veelvuldige afwezigheid van de dirigent, het ontbreken van de vonk.

Vertel eens iets verrassends over jezelf?

Mijn werkkamer is één grote puinzooi en dat al zolang als ik me kan herinneren. Ik verdien geld als water. Waarom ruimt dat de rotzooi niet op?

Heb je een ritueel voor het concert?

Rustig tutten en verkleeden.

In de film over jouw leven: welke acteur/actrice speelt de rol van jou?

Cox Habbema

Wie is wie?

RUTH BRITTO
SOPRAAN

LID SINDS SEPTEMBER 2006

Zong je bij een koor voordat je bij Toonkunstkoor kwam?

The Boston Cecilia, The Back Bay Chorale, Harvard-Radcliffe Collegium Musicum, en andere, waaronder ook kerkkoren en kamerkoren van verschillende niveaus

Wat is het mooiste concert (van TKA) dat je hebt meegemaakt?

Hohe Messe

Welk stuk zou je met het koor nog (weer) eens willen zingen?

Belshazzar's Feast (Walton)

Welk lied ken je uit je hoofd?

Vorschneller Schwur (Brahms)

Welke film zag je het laatst in de bioscoop en welke moet iedereen zien?

Harry Potter and the Order of the Phoenix. Das Leben der Anderen.

Welk boek ligt op je nachtkastje en welk

boek moet iedereen lezen?

Heimatmuseum van Siegfried Lenz. Mis in Manila van F. Sionil Jose.

Naast wie zou je graag in het vliegtuig willen zitten en waarheen?

Dit jaar heb ik al veel gereisd. Ik wil liever een paar maanden gewoon in Amsterdam blijven.

Welk tv- of radioprogramma wil je niet missen?

Koekeloere.

Welke krant lees je?

nytimes.com.

Welke internetsite heb je deze week meer dan drie keer bezocht?

Het onlinewoordenboek van Van Dale.

Welk restaurant kun je ons aanbevelen?

De Gevulde Koe op de Marnixstraat, misschien? Ik heb nog geen goed begrip van wat Nederlanders lekker vinden.

Doe je nog iets anders met muziek?

Als kind heb ik piano, viool, en dwarsfluit leren spelen en die speel ik nog steeds af en toe, minder vaak nu ik in Europa woon. Hier heb ik een steelstringgitaar gekregen en doe zelfstudie.

Wat vind je leuk aan TKA?

Dat iedereen in het Duits kan zingen. Verder ook de rijke klank en het goede bestuur.

En wat vind je minder leuk?

Elk jaar opnieuw de Matthäus Passion! Ik zou de tijd liever aan nieuwe muziek willen besteden, maar ja, het is de Nederlandse traditie. En het is toch heerlijk om in het Concertgebouw te mogen zingen.

Vertel eens iets verrassends over jezelf?

Ik houd niet van patat. (Maar wel van Hollandse nieuwe.)

TKA op Uitmarkt 2007

De laatste repetitie van het seizoen 2006-2007

De laatste repetitie van het seizoen werd zoals gewoonlijk gevolgd door een gezellige borrel, die weer omlijst werd met een collectie zalige hapjes.

Foto's Hester Bolt

Laatste repetitie voor
Jaqueline La Rooy, die
jammer genoeg geen lid meer is

Onze dappere
ex-voorzitter liet zich niet
weerhouden door zoiets triviaals
als een gebroken enkel en was
natuurlijk van de partij

Nelleke
geniet!

Patrick wenst
Jacqueline het
allerbeste voor de
toekomst

Proost!

Op 25 en 26 augustus werd de jaarlijkse Uitmarkt gehouden aan de oevers van het IJ. Op de informatiemarkt bezette TKA een kraam samen met K.C.O.V. Excelsior, K.C.O.V. Amsterdam, het Hoofdstadkoor en het koor Groot-Noord. Met z'n vijven vormen we de SAO, de Samenwerkende Amsterdamse Oratoriumverenigingen.

Op zaterdag vertegenwoordigden Marjo Verhaar en Stef Lokin TKA. Op zondag waren dat Elisabeth van der Linden en Freek Furstner. De foto is op zondagochtend door Elisabeth genomen bij de opening van de markt toen de stroom bezoekers nog op gang moest komen. Dit jaar was de organisatie van de kraam in handen van K.C.O.V. Excelsior. Hun lid Anne Schermer had een heuse SAO-flyer ontworpen waar het materiaal van de andere koren ingevouwen werd, inclusief de TKA-boekenlegger.

Natuurlijk werd tussen de leden van de koren veel informatie uitgewisseld over komende concerten. Belangrijker is dat honderden bezoekers van Uitmarkt zich bij onze stand hebben gemeld. Ze kregen van de enthousiaste koorleden informatie over hoeveel interessante koren er in Amsterdam zijn en hoe leuk het is om in een koor te zingen.

Stef Lokin

Bruckner in De Bazel

We keken onze ogen uit op donderdag 13 september. De immense hal van het Stadsarchief was hoog en licht. Het strenge gebouw aan de Vijzelstraat waar menigeen al jaren langsfietst was nu eindelijk toegankelijk. Het heet kortweg 'De Bazel' naar zijn architect K.P.C. de Bazel en dateert uit 1926. Ons koor was uitgenodigd om één van de openingsdagen op te luisteren. Tegen vijf uur bereidden we ons voor op de derde verdieping. Hier zat ooit de top van de Nederlandsche Handel-Maatschappij, later ABN AMRO. We kleedden ons om

in zalen die namen droegen uit een ver en Indisch verleden, zoals de Makassarzaal en Merantizaal. Tegen half zes daalden we af naar beneden. Directeur Jan Boomgaard sprak een welkomstwoord tot de genodigden. Daarin ruimde hij een prominente plaats in voor ons koor. Immers: sinds jaar en dag ligt het archief van Toonkunstkoor Amsterdam in het Gemeente- nu Stadsarchief. En op basis van dat archief schreef Guus Hofman-Allema haar 'Geestdrift & Muzikale Zin. De geschiedenis van het Amsterdamse Toonkunstkoor 1828-1900'.

In de hoge hal met het fraai binnenvallende licht zongen we Locus iste en Christus factus est van Anton Bruckner. Blijkbaar reikte ons geluid niet tot de bezoekers van de bar aan de overkant van de hal. Ondanks het rumoer werden de twee motetten geconcentreerd gezongen. Een luid applaus was onze beloning.

Na ons optreden hadden we de gelegenheid 'de Bazel' eens goed te bekijken. De afdeling Safe deposit, nu

Schatkamer genoemd, de curieuze buizenpost, de brede gangen met Egyptische nissen, de antieke telefooncellen, et cetera. En natuurlijk de Stadsboekwinkel waar 'het boek van Guus' op een mooie plek lag uitgesteld. En niet te missen was de bar waar de koorleden zich moeiteloos mengden onder de bezoekers.

Stef Lokin

Toekomstmuziek

O P R O E P !

Komende concerten van het Toonkunstkoor Amsterdam:

16, 18 en 21 maart 2008

Matthäus Passion

25 april 2008: Concertgebouw

J. Haydn, L. von Beethoven, A. Authman, G. Puccini

21 juni 2008: Midzomernachtsconcert

Voorlopig programma: A. Bruckner - Graduale, H. Strate-gier - Vier Maria-antifonen, G. Verdi - Pater noster

Zingt u ook nog in een ander koor?

Of speelt u in een orkest? U exposeert? Staat in een musical? Geef dan aan ons door wanneer het te doen is, dan plaatsen wij dat in TONIKA.

Mail naar: tonika@planet.nl.

Zoals jullie weten heeft TKA een Artistieke Commissie die tot taak heeft Boudewijn te ondersteunen bij het artistieke beleid van het koor en aanbevelingen te doen aan het bestuur. Op de vergaderingen wordt gesproken over de programmering, de keuze van de solisten, de haalbaarheid, de kwaliteit van het koor, de verhouding tot de orkesten e.d.

De AC wil graag van de ideeën die ongetwijfeld bij jullie leven gebruik maken en nodigt jullie uit contact met de leden op te nemen en die ideeën te spuien. Bij het uitdenken van de artistieke koers die het koor gaat willen we daar graag gebruik van maken. Mail naar: lacelle.terbraak@planet.nl

We hopen van jullie te horen!

De leden van de AC: Boudewijn Jansen, Sanne Nieuwenhuijsen, Aja Leemans, Stef Lokin en Theo Laceulle.

Colofon

Redactie Stef Lokin, Nelleke Reijs, Seppie Groot, Marlou Groot (eindredactie) *Met medewerking van* Hester Bolt, Theo Laceulle, Aja Leemans, Jeanette Loeb *Vormgeving* Seppie Groot